

vocal-choral art. It turns out that vocal and choral art is an essential component of the spiritual development of a child's preschooler's creative personality. The content of the process of formation of a creative person in older preschoolers by means of vocal-choral art is specified through adequate tasks, which reflect the main directions of educational influence on the personality of the child. It is the axiological approach that focuses on the training of the formation of value orientation systems for children of preschool age, corresponding to the humanistic paradigm of the educational process and adequate to the needs of the present.

We consider the formation of the creative personality of preschoolers by means of vocal-choral art through the study of vocal and choral works that carry universal, national, family and civil values. After all, the process of vocal-choral education gradually brings children of the senior preschool age to a higher value system.

Thus, the main task of the axiological approach of the children of the senior preschool age by means of vocal and choral art is the formation of spiritual values such as love, mercy, interest in the knowledge of the unknown, aspiration to the national song traditions and culture, etc.; justice, honesty, kindness, responsibility, compassion, mutual help, cheerfulness, freedom, humanity, etc.

In determining the essence and meaning of the axiological approach, aimed at forming the creative personality of children of the senior preschool age by means of vocal and choral art, it is possible to consider as a valuable awareness of aesthetic, vital ideals as an experience of generations in the realization of good and evil as a means of forming spiritual values.

Keywords: *axiological approach, children of the senior preschool age, vocal and choral art.*

УДК 378.011.5:81

Строгаль Т. Ю.

МУЗИЧНА ТЕРАПІЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ СТАНОВЛЕННЯ

Стаття присвячена проблемі становлення музичної терапії в українському освітньому просторі, виокремлено ряд представників та окреслено перспективи її розвитку, запропоновані засоби які полегшують експресію емоцій.

Ключові слова: *музична терапія, освітній простір, психокультура.*

Сучасна освітня система України спрямована на формування гармонійно розвиненої, високоморальної, духовної особистості, навчання та розвиток якої відбувається з використанням здоров'язберігаючих технологій. Особливо актуальною дана проблема постає саме в освітньому просторі, оскільки він охоплює значну частину населення країни різного культурного рівня, матеріального статусу, вікової категорії. В сучасних школах збільшується чисельність важких, проблемних, «пограничних» дітей. Цьому сприяє і ситуація в країні, що склалася за останні роки, і світові тенденції занепаду естетичних ідеалів, моральних норм. Зростання нервово-психічного навантаження, яке з'являється в процесі навчання, труднощі у спілкуванні (через засилля соціальних мереж), призводять до розбалансування фізичного та психічного стану особистості. Цей стан впливає не лише на якість навчання, а й на загальний стан здоров'я суб'єктів освітнього процесу. Тому в сучасній школі виникає потреба в оволодінні не лише інтелектуальними навичками, а й вмінням протистояти психологічному тиску, стресу, перенавантаженням, – володіти психокультурою, вмінням протидіяти стресам та відновлюватись після них.

Вирішення цих завдань можливе за умови впровадження музичної терапії в освітній простір, передумовою якого є підготовка висококваліфікованих педагогічних кадрів та розробки навчальних програм. Перші напрацювання на території України в освітній галузі вже з'являються.

Протягом останніх десятиріч у багатьох країнах світу музика стала активно запроваджуватись у навчально-виховний процес з метою стимулювання навчально-пізнавальної та інтелектуальної діяльності, підвищення працездатності, збагачення

поведінкової сфери, покращення психофізичного здоров'я дітей та молоді [8, с.4]. Вперше в Україні досліджувати та розвивати курс музичної терапії почали музикознавці Г.Побережна та Л.Кияновська. Завдяки професору Г.Побережній цією проблемою зацікавилась і автор цієї статті.

Інтерпретацією музикотерапії займаються медики, музичні терапевти, психіатри, залишаючи вчителю музичного мистецтва виключно піклування про поліпшення самопочуття учнів, а шкільним психологам – корекцію емоційно-поведінкової сфери. Таке відношення ігнорує роль самого мистецтва в процесі терапії, а точніше – функцію мистецтва в інтегрованому і творчому житті.

Метою застосування музичної терапії (МТ) в освіті є експресія почуттів та подальші позитивні поведінкові зміни особи (в т.ч. з самим собою та в міжособистісних відношеннях); ця наука вирішує проблеми міжособистісного спілкування, покращення уваги, мотивації, поведінки (позитивні поведінкові зміни). МТ може поліпшити пам'ять і здатність до навчання, а також впливає на енергоінформаційний потенціал організму. У дітей дошкільного віку застосування музикотерапевтичних методів сприятиме підвищенню рівня IQ. У підлітків – її застосування позитивно впливає на емоційний стан, соціальну поведінку, формування власної особистості.

Музична терапія може стати ефективним методом лікування шкільних неврозів [11, с.8], від яких страждають сьогодні не лише учні та студенти, а й їхні батьки, вчителі, викладачі. Для дітей (батьків, вчителів) заняття з музичної терапії могли б стати коригуючим та гармонізуючим фактором.

Спираючись на дослідження зарубіжних науковців, українські вчені розробляють власну стратегію розвитку музичної терапії. МТ в Україні розвивається в трьох напрямках: медичній (В.Гаврилук, О.Страшний, К.Яцкевич), соціальній (І.Мірошник), педагогічній (О.Безклинська, Л.Кияновська, І.Малашевська, Г.Побережна).

«Сьогодні актуальним є виведення із психіатричних і медико-психологічних меж «музичної профілактики» (термін Т.Натансона), що дасть можливість перенести напрацьовані тисячоліттями МТ здобутки у психолого-педагогічну сферу, досліджуючи та застосовуючи вплив музики на людину» [2, с.144]. Існує чотириосновні напрями лікувального впливу музики:

- емоційна активізація у ході вербальної психотерапії
- розвиток міжособистісного спілкування
- регулюючий вплив на психовегетативні процеси
- підвищення естетичних потреб

Сьогодні про її використання в освіті в Україні говорять Г.Побережна, О.Безклинська, І.Малашевська, С.Недериця, Л.Худин, В.Драганчук, Л.Кияновська.

Програма курсів «Феномен арт-терапії», які проводить доктор мистецтвознавства, професор Г.Побережна передбачає оволодіння методами профілактики емоційно-стресових станів та нормалізації душевного стану людини за допомогою мистецтва. Проходження цього курсу передбачає сертифікацію. Випускники курсів мають змогу застосовувати набуті навички і в освітній сфері: вчителі – не лише у роботі з дітьми, а й у власну професійну діяльність.

Під керівництвом О.Безклинської З. яка є головою ГО «Всеукраїнська асоціація музикотерапевтів України», вперше схвалено МОН України навчальну програму з музикотерапії для загальноосвітніх навчальних закладів. Автром численних публікацій та декількох програм є І.Малашевська («Музикотерапія», «Веселкова музикотерапія»). У 2016 році книга з'явилась «Музична терапія» (автор – О.Тараріна).

Зацікавлення викликає навчальний посібник В.Драганчук «Музична психологія і терапія» [2], в якому автор зокрема приділяє значну увагу впливу музики на психофізіологію людини, її роль у моделюванні емоцій.

Для навчання музикотерапевтів в Україні був розгорнутий навчальний проект для музикотерапевтів за підтримки «Асоціації вальдорфських ініціатив в Україні». Також в

нашій країні вже декілька років існує Українська академія музичної терапії “EGUILIBRIUM”, яка діє за підтримки арт-терапевтичної асоціації.

З 2013 р. щорічно проводиться всеукраїнський міжвузівський науково-практичний семінар «Культурологічний та педагогічний аспекти впровадження засобів музикотерапії у систему дошкільної, шкільної та вищої мистецької освіти» (Київ-Переяслав-Хмельницький) під керівництвом І.Малашевської.

Методика «Синергетична інтерактивна музикотерапія» базується на інтерпретації колірної тесту М.Люшера – на звуко-колірній симультанності, а також вербальних психодіагностичних тестів для встановлення відповідності між різнохарактерними музичними творами та психоемоційними станами людини (Ірини Мірошник та Євгенія Гавриліна (Москва-Харків)) [2 с.159-160]. Такі програми побудовані на єдності зорових слухових та кінестетичних відчуттів. Психофізіологічною основою такої синтезу є амфотерна (біфункціональна) єдність лівої та правої півкуль головного мозку людини. Автори вважають, що синергетична єдність півкуль головного мозку може ініціюватися за допомогою новітніх психотехнологій, заснованих на синергії мистецтв (синестетика), наукових технологій (мультимедіа), духовних практик (ініціація) (там само). Для педагогічної освіти такі методики можуть отримати продовження як ідеї для покращення рівня запам'ятовування знань через використання потрібної модальності (зорова, слухова, кінестетична) під час навчання. Покращити психо-емоційний фон на уроці, вправно чергувати активізацію та релаксацію можливо через впровадження мультимедійних засобів на різних уроках (лекціях, індивідуальних заняттях тощо).

В Україні сьогодні відсутня спеціалізація «музичний терапевт». Лише деякі ВНЗ починають вводити предмети «Музична психологія». Курс «Музикотерапія в освітньому просторі» вперше в Україні читається автором цієї статті в НПУ імені Драгоманова.

Застосування музичної терапії (МТ) в освітній сфері передбачає:

- залучення до процесу суб'єктів з різною музичною підготовкою (або без неї), оскільки для особистості важливим є процес, а не кінцевий результат чи художній рівень виконання музичного твору;
- діагностику та корекцію емоційної сфери, зміну поведінкових стереотипів тощо, оскільки МТ має значні можливості впливу;
- МТ не є навчанням музичному мистецтву (хоча сьогодні це ставиться під сумнів), проте саме завдяки її впровадженню навчальний процес може стати більш ефективним.

Музична терапія включає себе використання різних засобів, які полегшують експресію емоцій. Це особистісно орієнтована стратегія, засіб невербальної комунікації, в тому числі з самим собою. Терапевтичний ефект в музикотерапії досягається завдяки нетрадиційному трактуванню мистецтва, що дає змогу залучити до процесу учнів, батьків, вчителів, спонукати їх до невербальної комунікації. Музика є засобом, що дає вихід емоціям через співзвучність почуттів композитора (виконавця) і слухача, як зазначав В.Сухомлинський, “...в руках педагога є могутній засіб попередження грубості, безсердечності, морального безкультур'я – це лікування музикою”.

Терапевтична робота (так само як і педагогічна) не може априорі вважатись завершеною. Залежно від того, яку музику обирає дитина (учень), можна виявити, які емоційні та поведінкові порушення у неї можуть бути, що саме можна виправити або хоча б скоригувати, та головне – підбір засобів, які матимуть найбільший ефект.

У практиці сучасні музикотерапевти все частіше поряд з традиційною («класичною») музикою використовують етнічну, спірітуальну, медитативну, фонову музику (Г.Побережна, В.Драганчук, та ін.), а також сучасну музику різних стилів та напрямків. Окрему увагу заслуговують як готові «музичні аптечки» (музика для зняття стресу тощо), так і підібрані індивідуально (які на нашу думку, мають значно більший терапевтичний ефект) [2, 13, 14, 15].

Впровадження МТ в освітній процес можливе за умови ретельної підготовки вчителя до кожного сеансу, окреслення мети, завдання, аналізу реакції реципієнтів, корекції (за

потреби) заняття, дослідження вчителем, наскільки ефективною була терапія. Звісно, все це вимагає відповідної теоретичної та практичної підготовки.

Освітні програми МТ можуть допомогти у набутті таких якостей як самодисципліна, старанність, терпіння, підвищити рівень впевненості і самооцінку.

«Безпечна» музика не завжди прекрасна чи романтична. Це музика, яка забезпечує слухачу спокій. Для мільйонів молодих людей ця музика стала способом виразити складні почуття турботи і страху (занепокоєння). І сьогодні молодь використовує музику як притулок. Включаючи максимальний звук, слухаючи високоенергетичну музику, сучасний хіп-хоп, реп, панк і грандж, молоді люди ізолюють себе від зовнішнього світу, який здається їм дуже матеріальним та лицемірним [9, с.7].

Успішність проведення музикотерапевтичного заняття залежить і від особистості музичного терапевта, його володіння засобами музичної виразності, рівнем гри на музичних інструментах, володіння голосом, «взаємного психоемоційного позитивного зараження» (В.Петрушин), рівня емпатії, вміння працювати в групах та індивідуально.

Незважаючи на розроблені програми [7, 8] та методики [9, 10, 13] з музичної терапії, вони, нажаль, не отримують масового впровадження в українську педагогічну та психотерапевтичну практику.

Окремої уваги заслуговують наукові розвідки у сфері інклюзивної освіти: з аутистичним спектром порушень сьогодні навчаються в звичайних класах, що ставить перед вчителями нові виклики – як налагодити навчальний процес.

Отже, вищезазначені положення дають підстави нам зробити висновки, що розроблення і реалізацію альтернативних програм з музикотерапії в освітньому просторі, програм підготовки педагогічних працівників з досліджуваної проблеми, запровадження в систему післядипломної педагогічної мистецької освіти спецкурсів, творчих зустрічей з тренінгами може бути перспективою розвитку даного напрямку в Україні.

Література

1. Баер У. Творческая терапия – Терапия творчеством (Теория и практика психотерапии, использующей разнообразные формы творческой активности) / пер. с нем. Е.Климовой и В.Комаровой. – М.: Независимая фирма «Класс», 2013 – 552с., 16 ил. – (Библиотека психологии и психотерапии)

2. Драганчук В.М. Музична психологія і терапія: навч. посіб. для студ. спец. «Музичне мистецтво» [Електронний ресурс] / Вікторія Драганчук; передм. Л.Кияновської; Східноєвр. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2016. – 230с. – Режим доступу: <http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/9393>

3. Кэмпбелл Д.Дж. Эффект Моцарта / Пер. с англ. Л.М. Щукин. – Мн.: ООО «Попсури», 2009. – 312 с. – (Серия «Здоровье в любом возрасте»).

4. Любан-Плоцца Б. Музыка и психика / Любан Плоцца Б., Побережная Г., Белов О. – Киев : АДЕФ-Украина, 2002. – 200 с.

5. Малашевська І.А. Музична терапія як здоров'язберігаюча технологія освітнього процесу. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: Науково-теоретичний збірник. Переяслав-Хмельницький, 2008. Вип. 15. С. 27-29.

6. Малашевська І.А. Теоретико-практичний досвід чеських фахівців музикотерапевтичної діяльності у ракурсі педагогічних інновацій. Школа першого ступеня: Теорія і практика. Збірник наукових праць Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди. Випуск 31-32. Тернопіль : Видавництво «Астон», 2012. С. 120-129.

7. Музикотерапія. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів (курс за вибором) / Н.П.Гуральник, Г.З.Мороз, О.З.Безклинська, Г.К.Бондаренко. – Чернігів. : Десна-Поліграф, 2017. – 28с.

8. Навчальна програма «Музикотерапія» для загальноосвітніх навчальних закладів (курс за вибором) / Безклинська О.З., Бондаренко Г.К., Мороз Г.З., Науменко С.І., Романова Н.В. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – 27 с.

9. Науменко С.І. Психологія музичної діяльності. – Чернівці: ПП Видавничий дім «Родовід», 2015. – 408 с.
10. Обухова Н. Музичне мистецтво як терапевтична складова медіаосвіти / Наталія Обухова // Простір арт-терапії: досвід становлення : Матеріали X Ювілейної міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (м.Київ, 28 лютого – 2 березня 2013 р.) / За наук. ред. А.П. Чуприкова, Л.А. Найдюнової, О.А. Брусенка-Кузнєцова, О.Л. Вознесенської, О.М. Скар. – К.: Золоті ворота, 2013. – 206 с. – С.70-72.
11. Петрушин В.И. Музыкальная психология: Учебное пособие для вузов. – 2-е изд.. – М.: Академический Проект; Трикста, 2008. – 400с. – (Gaudeamus).
12. Побережная Г.И. Музыка в детской душе: монография / Г.И.Побережная. – К.: Українське агентство інформації та друку «Рада», 2007. – 80 с.
13. Побережна Г.І. Музикотерапевтичні методики в школі / Г.І. Побережна // Мистецтво та освіта. – 2010. – №4. – С.2-4
14. Побережная Г.И. Ребенок третьего тысячелетия – дома и в школе: кн.для родителей / Г.И. Побережная. – К.: ДИА, 2012. – 192 с.
15. Побережная Г.И. Трансформационные процессы в музыкальном образовании постсоветской Украины как шанс прогрессивных социальных изменений // История современности: музыкальное образование на постсоветском пространстве. Опыт, проблемы, перспективы. – Курск-Пермь, 2014. – С. 64-78.
16. Побережна Г., Комісаров О. Музична терапія у системі освіти в Україні // Музична освіта в Україні. Сучасний стан, проблеми розвитку. – К., 2001. – С.157-161.
17. Психология музыки и музыкальных способностей: Хрестоматия / Сост.-ред. А.Е.Тарас. – М.: АСТ; Мн.: Харвест, 2005. -720с. – (Библиотека практической психологии).
18. Роджерс Н. Творческая связь. Исцеляющая сила экспрессивных искусств / Натали Роджерс ; пер. с англ. А. Орлова. – Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2015. – 336 с.

УДК 378.637.016:78

Завалко К. В.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

У статті досліджується проблема інноваційної діяльності вчителя музики та визначаються складові методології формування готовності до інноваційної діяльності. Предметна галузь інноваційної діяльності зумовлює використання загальнонаукових підходів (синергетичний, гуманістичний, системний, компетентнісний, акмеологічний тощо). Виокремлені підходи реалізуються у парадигмі дослідження, концептуальній та технологічній моделях, що забезпечують формування готовності до інноваційної діяльності.

Ключові слова: методологія, інноваційна діяльність, майбутній вчитель музики.

На сьогодні постала необхідність модернізації змісту, форм і методів підготовки конкурентоспроможних фахівців в різних галузях освіти в цілому та мистецької зокрема. Саме тому, в нашій країні актуалізуються питання підготовки майбутнього вчителя до інноваційної діяльності. Виділення педагогічної інноватики у самостійну галузь пов'язано з суперечністю між наявною потребою у модернізації мистецької освіти та неспроможністю вчителів її реалізувати.

Загострення основної суперечності сучасної системи освіти – між швидким темпом прирощування знань у суспільстві та обмеженими можливостями їх засвоєння окремою людиною змушує педагогічну теорію відмовитися від абсолютного ідеалу (всебічний розвиток особистості) та перейти до нового ідеалу – максимального розвитку здібностей та якостей людини. Готовність майбутнього вчителя музики до інноваційної діяльності є вимогою часу та вираженням світових освітніх тенденцій. Освоєння інновацій є як умовою, так і наслідком інтеграційних процесів, що відбуваються в освіті.